

3. Бизга Вакиъ Робеъдан ривоят қилиб айтиб берди. У Абу Машъардан, у Иброҳимдан (бу киши Иброҳим Наҳайй номи билан машхур бўлган тобеъиндир) ривоят қилади: “У намозда ўнг қўлини чап қўли устига, (иккисини) киндик остига қўярди”. Ибн Абу Шайба ривояти. Ҳадиснинг санади ҳасандир. Осорус Сунанда ҳам келтирилган 1/71.

نَعْنَعِ قَاخْسِلْ نَبْنَمْحَرْلَا دَبَعْ نَعْنَعِ ثَايَعْ نَبْ صَفَحَ أَنْ تَدَحَّ بِوُبْحَمُ نَبْ دَمْحُمُ أَنْ تَدَحَّ - ٦
فَكَلَّ الْغَضْوَةَ نَسَلًا لِقَا - هُنَّ لَلْضُرِّ - أَيَلَعْنَ أَوَّافِي حُجَّ بَأَنْ عَدِي زَنْبِ دَايَزِ
رَسَلًا تَحْتِ الْعَالِ صِلَا يَفْكَلَّ الْيَلَعِ

4. Бизга Муҳаммад ибн Маҳбуб айтиб берди, бизга Ҳафс ибн Зиёд айтиб берди, у Абдурраҳмон ибн Исҳоқдан ривоят қилган, у Зайёд ибн Зайддан ривоят қилган, у Абу Жухайфадан ривоят қилади: “Алий розияллоҳу анҳу айтади: “Намозда кафтни кафтнинг устига қўйиб (иккисини) киндик остига қўйиш суннатдандир”. Абу Довуд ривояти 1/201.

Маълумки, саҳобийнинг: “Шунга буюрилганмиз” ёки “Шундан қайтарилганмиз” ва ёки саййидимиз Алий розияллоҳу анҳу айтганларидек: “Шу суннатдандир”, каби сўзларнинг барчаси жумхурнинг саҳиҳ сўзига кўра марфуъ ҳисобланади.

نَعْنَعِ فَوْكُلَّ قَاخْسِلْ نَبْنَمْحَرْلَا دَبَعْ نَعْنَعِ دَايَزُ نَبْنَمْحَرْلَا دَبَعْ أَنْ تَدَحَّ دَسْمُ أَنْ تَدَحَّ - ٥
يَفْكَلَّ أَلَا يَلَعْنَ فُكُلًا دَخَّ أَوَّافِي رُهُ وَبَأَلَّ لِقَا لِقَا لِقَا يَبَأَنْ عَمَّ كَخَلَّ يَبَأَرْأَيَسِ
نَبْنَمْحَرْلَا دَبَعْ فَعَضِي لَبْنَحْ نَبْ دَمْحُ تَعْمَسْ دَوَادُ وَبَأَلَّ لِقَا رَسَلًا تَحْتِ الْعَالِ صِلَا
يَفْكَلَّ قَاخْسِلْ

5. Бизга Мусаддад айтиб берди, бизга Абдулвоҳид ибн Зайёд айтиб берди, у Абдурраҳмон ибн Исҳоқ Куфийдан ривоят қилади, у Сайёр Абул Ҳакамдан ривоят қилади, у Абу Воилдан ривоят қилади: “Абу Ҳурайра шундай деди: “Намозда кафтларни кафтларнинг устида ушлаш, киндик остида (бўлади)”. Абу Довуд ривояти 1/201. Абу Довуд айтади: “Аҳмад ибн Ҳанбалдан эшитдим. У Абдурраҳмон ибн Куфийни заиф деган”.

Ҳақиқатда эса бу ва бундан олдинги ҳадиснинг ровийларидан бири Абдурраҳмон ибн Исҳоқга бирор киши ёлғонни нисбат бермаган. Унинг холи Ибн Абу Лайло, Ибн Луҳайъа ва бошқаларнинг холи кабидир. Таҳзиб ат-Таҳзибга қаранг 2/137.

Баззор: “Унинг ҳадиси Ҳофизнинг ҳадиси эмасдир”, деган.

Ажмий: “У Заифдир. Ҳадиси эса жоиздир. Унинг ҳадиси ёзилади”, деган. Демак, шундай экан, ҳадис ҳасандир.

لَاقِ بِهِ أَبَانَعٌ رِجْحُ حَبْلٍ أَوْ نَبْءَ مَقْلَعِ نَعْرِ رِيْمَعِ نَبِ سَوْمِ نَعْرِ عِيْكَوَانِ تَدَحِّ-٤
تَحْتِ الْعَالِصِ الْفِدَالِ مَشَى لَعْنَةُ نَيْمِ غَضَّو مَلَسُو هَلَالِ الْيَلِصِ الْبَلِّ الْتِيَّارِ
رَسَلِ

6. Бизга Вакиъ айтиб берди, у Мусо ибн Умайрдан, у Алқама ибн Воил ибн Хужрдан, у отасидан ривоят қилган. У айтади: “Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни намозда ўнг қўлларини чап қўллари устига қўйганларини, (иккисини) киндик остига қўйганларини кўрдим”. Буни Ибн Абу Шайба чиқарган. Ҳадиснинг рижоллари сиқалардир. (Ибн Абу Шайба, “Мусаннаф” 1/390).

Термизийни шарҳ қилувчи Шайх Абу Тиб айтади: “Бу ҳадис санад жиҳатидан ҳам матн жиҳатидан ҳам саҳиҳдир. Бу билан ҳужжат қоим бўла олади”. Шайх Обид Сундий “Тавомул Анвар”да айтади: “Бу ҳадиснинг рижоллари сиқалардир”.

Шайх Зафар Аҳмад Усмоий ўзининг “Эълоус Сунан” китобида шундай дейди: “Ҳадиснинг рижоллари Муслимнинг рижолларидир. Фақат Мусо ибн Умайр Насоийнинг рижолларидан бўлиб у сиқадир. Алқама ибн Воил ибн Хужр ал-Куфий Муслимнинг рижолларидан бўлиб, у сиқа содуқдир”. 2/171.

Танбеҳ:

→ Абу Тоҳир ривоят қилган ҳадис ҳақида:

بِبِلْكَ نَبِ مِصَاعِ نَعْرِ نَائِفِ سِ انْ لِمُؤْمِ انْ سِوَمِ وَبِ انْ رِكَبِ وَبِ انْ رِهَاطِ وَبِ انْ رِبْخِ
هُلَالِ الْيَلِصِ الْفِدَالِ لُؤْسِ رَعَمِ تَيْلِصِ " : نَعْنِ هَلَالِ الْيَضْرِ - رِجْحُ حَبْلٍ أَوْ نَعْرِ عِيْكَوَانِ تَدَحِّ نَعْرِ
هَرْدِصِ يَلَعِ يَرْسُيْلِ هَدِي يَلَعِ يَنْمُيْلِ هَدِي عَضَوْفِ مَلَسَوْ هَدِي يَلَعِ

“Бизга Абу Тоҳир айтиб берди, бизга Абу Бакр айтиб берди, бизга Абу Мусо айтиб берди, бизга Муаммал айтиб берди, бизга Суфён айтиб берди. У Осим ибн Кулайбдан, у отасидан, у эса Воил ибн Хужр розияллоҳу анҳудан ривоят қилади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга намоз ўқидим. У зот ўнг қўлларини чап қўллари устига (иккисини эса) кўксиларига қўйдилар”. Ибн Хузайма ривояти. “Саҳиҳ Ибн Хузайма”. 1/242. Аъзамий таҳқиқ қилган.

Шайх Носириддин Албоний Ибн Хузайманинг “Саҳиҳ”ига ёзган таълиқида ушбу ҳадиснинг остида шундай дейди: “Ҳадиснинг санади заифдир. Чунки Муаммал ибн Исмоилнинг ҳифзи ёмон эди. Лекин бошқа йўлдан келган шу

ҳадиснинг маъносида саҳиҳ ҳадис бор. Қўлни кўкракка қўйишга бир неча ҳадислар шоҳид бўлади”.

Мен Шайх Носирнинг бу ҳадисга нима учун саҳиҳ ҳукмини берганини била олмадим. У киши айтган ушбу заиф ҳадисни қувватлайдиган бошқа йўл билан келган ривоятларни ҳам топа олмадим. Шайх бизга шу ҳадисни қувватлайдиган гарчи битта ҳадис ёки бир дона туруқ бўлса ҳам зикр қила оладими? Ибн Абу Шайба бунинг хилофини ривоят қилганини била туриб бундай ҳадис ёки туруқни келтира олмаса керак.

لَا أَقْبَلُ مِنْ هَيْبِ أَنْ عُرِّجُ حَنْبَلٌ أَوْ نَبْةَ مَقْلَعٍ عَنْ رِزْمِ ع. نَبْ يَسُومُ عَنْ عُرِّجٍ وَأَنْتَ دَحْ
تَحْتِ الْعَالِ الصَّلَاةِ وَالْمَشَى عَلَى عَنَةِ مَيْمَنَةٍ وَصَوَّ مَلَسَ وَهِيَ لَعَلَّهَا لِيَصَّبَّ لَهَا تَيْ أَر
رَسُولًا

Ибн Абу Шайба роҳматуллоҳи алайҳ айтиди: “Бизга Вакиъ айтиб берди, у Мусо ибн Умайрдан, у Алқама ибн Воил ибн Ҳужрдан, у отасидан ривоят қилган. У айтиди: “Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни намозда ўнг қўлларини чап қўллари устига қўйганларини, (иккисини) киндик остига қўйганларини кўрдим”.

Ушбу санад жайиддир. Вакиъ аъломларнинг биридир. Мусони Абу Ҳотим сиқа, деган. Насоий ундан (ҳадис) чиқарган. Алқамадан Бухорий “Рофъул ядайн”нинг бир жузъида ҳадис чиқарган. Муслим ҳам ўз саҳиҳида ва тўрт муҳаддис ҳам ундан ҳадис чиқаришган. Ибн Ҳиббон уни сиқа, деган. Ибн Ҳузайма ўз саҳиҳида зикр қилган ҳар бир ҳадисни унинг наздида саҳиҳ деб ҳукм қилинмайди. Фақат унинг шартига кўра саҳиҳ деб, билинади. Аммо агар ҳадисда бирор мушкул бўлса, албатта уни баён қилади. Шунда у фақат унинг олдидаги мавжуд нусханинг шаънига кўра ва муражаатга кўра саҳиҳ бўлади. Агар саҳиҳлиги рўёбга чиқмаса ушбу лозим тутиш саҳиҳ бўлмайди ва уни асос қилиб (ҳукм) ҳам чиқариб бўлмайди.

Ибн Қаййим Жавзийя роҳматуллоҳи алайҳ ўзининг “Эъломул муқиъин” номли китобининг 2-жуз 400-саҳифаси 62-мисолда “кўксига қўйиш”ни Муаммал ибн Исмоилдан бошқа ҳеч ким айтмаганлигини келтирилган.

Шунга кўра ҳадисдаги “қўлни кўкракка қўйиш” қўшимчасини ёлғиз Муаммал айтганлиги собит бўлди. Муаммал ибн Исмоил тўғрисида ихтилоф бор. Муҳаддисларнинг баъзиси уни сиқа, дейишган.

Абу Ҳотим роҳматуллоҳи алайҳ: “У содуқ, суннатга маҳкам, лекин хатоси кўпдир”. деган.

Ҳадисда мўминларнинг амири бўлган Имом Бухорий роҳматуллоҳи алайҳ уни мункарул ҳадисдир, деган.

Баъзи муҳаддислар шундай дейишган: “Унинг ёзганлари беркитиб қўйилганда, ҳадисни ёддан айтди. Шунда унинг хатоси кўпайиб кетди”.

Ёқуб ибн Суфён роҳматуллоҳи алайҳ айтади: “Муаммал Абу Абдурраҳмон, улуф сунний шайхдир. Сулаймон ибн Ҳарбнинг уни мақтаётганини эшитдим. Бизнинг шайхларимиз уни яхши сифатлашар эди. Фақат унинг ҳадиси асҳоблари ҳадисига ўхшамас эди. Баъзан аҳли илмларга унинг ҳадисини ривоят қилишдан тўхташлари вожиб бўлади. Чунки у сиқа шайхларидан мункар тарзда ривоят қилади. Бунинг хавфи қаттиқроқдир. Агар ушбу мункарларни заифлардан ривоят қилганида эди, уни узрини қабул қилсак бўларди”.

Сожий айтади: “Содуқдир, лекин хатоси кўп, унинг зикр қилинса гап узайиб кетадиган даражада ваҳмлари кўпдир”.

Муҳаммад ибн Наср ал-Марвазий айтади: “Агар бир ҳадиснинг ривоятида Муаммал ёлғиз бўлса, у ҳадисда тўхтаб, унинг собитлигини текшириш вожибдир. Чунки унинг ҳифзи ёмон, кўп ғалат қилар эди”. Шунингдек, бу борада “Таҳзибут Таҳзиб” да ҳам мухтасар ҳолда маълумотлар келган.

Демак, натижада, агар сиқалар орасида Муаммалнинг ўзи ёлғиз бўлса, унинг қўшимчаси қабул қилинмайди. Шундай экан, “кўксига қўйди” деган қўшимчасининг эътибори йўқдир...

→ Қобийса ибн Ҳулбнинг ҳадиси ҳақида:

هَبَّأَنْعَبْلُهُنَّبَصِيْبَقْنَعَكَامَسِيَنْتَدَحْنَأَيْفُسْنَعْدِيْعَسُنْبِيْحِيْأَنْتَدَحْ
هُتِيْأَرْوَرَأَسِيْغَوَوْنِيْمِيْغُفَرْصَنْيْمَلَسَوَوِيْغَلْهَلْإِلَّصِّيْبَنْلَأْتِيْأَرْلَاق
لَصْفَمْلَاقَوْفِيْزَسُنِيْلَإِيْغَلْعِيْمُنِيْلَإِيْحِيْفَصَوَوَرَدَصِيْغَلْهَدَهْغَضِيْلَاق

Бизга Яҳё ибн Саид айтиб берди. У Суфёндан ривоят қилган. Менга Симок айтиб берди. У Қобийса ибн Ҳулбдан, у отасидан ривоят қилади. У шундай деди: “Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламни ўнг ва чапларига бурилаётганларини кўрдим ва у зотни мана буни кўксиларига қўйганларини кўрдим”. Яҳё ўнг қўлини чап қўл бўғини устига текис қилиб қўйди”. Имом Аҳмад “Хулбут Тоий” ҳадисидан ривоят қилган. “Муснад” 5/226. Шунингдек “Авнул Маъбуд” да ҳам келган 1/276.

عَلَّصَ لِي فَوْوَهُ وَرَدَّصَ لِي عَ أُمِّهِ نَبِيٌّ دُشَيِّ مُثَّ يَرْسُيْلِي لِي وَدِي لِي عَ

Бизга Абу Тавба айтиб берди, бизга Хайсам яъни Ибн Хумайд айтиб берди, у Саврдан, у Сулаймон ибн Мусодан, у Товусдан ривоят қилади: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўнг қўлларини чапига қўярдилар. Сўнгра у зот намоздаги ҳолларида иккисини кўксиларига боғлардилар”. Абу Довуд бу хусуда сукут қилган. Ҳадиснинг Сулаймон ва Ҳайсамдан бошқа рижоллари “Саҳиҳ”нинг рижолларидир. Сулаймон Муслимнинг рижолларидан, Ҳайсам эса содуқ бўлиб, фақат уни қадарий дейдиганлар ҳам бўлган. “Тақриб” 228-саҳифа.

Бу ҳадис мурсалдир. Аслида мурсал ҳанафийлар наздида ҳужжат бўла олади. Лекин омма муҳаддислар ва Имом Шофеъий роҳматуллоҳи алайҳимлар наздида эса мурсал ҳужжат бўла олмайди. Шундай экан бу ҳадис билан уларнинг далиллари тугал бўла олмайди. Яна бу уларнинг мазҳабига мувофиқ келмайди. Чунки уларнинг наздида қўллар киндик устига қўйилиши керак.

Сўнгра ушбу мурсал ҳадис юқорида зикри ўтган Воилнинг ҳадиси билан қўшилиб қувват ҳосил қилади.

Ҳанафийлар наздида мурсал ҳужжат бўлар экан, нима сабабдан улар бу ҳадисни амал учун олишмаган, деган савол туғулиши мумкин. Бунга қуйидагича жавоб берамиз:

Биз ҳанафийларнинг наздимизда, саййидимиз Алий розияллоҳу анҳунинг ривоят қилган ҳадиси бу мурсал ҳадисдан кўра қувватлироқдир. Чунки унда икки қўлни киндик остига қўйиш суннатдан дея очиқ айтилган. Икки қўлни кўксига қўйиш ҳақидаги ҳадислар феълий ҳадислар қабилидан бўлиб, улар билан қўлларини кўксига қўйиш Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг доимий амал қилган суннатлари сифатида собит бўла олмайди. Бу ҳадислар умумий ҳолатни эмас, балки ҳолатларнинг ҳикоясидир. Шунингдек “кона” лафзи ва унинг далолат қилувчилари ҳам доимийликни тақозо қила олмайди. Лекин “суннатдандир” лафзининг далолати эса ундай эмас. Демак, киндик остига қўйиш ҳадисини амал учун олиш авлороқдир. Ундан бошқа ҳадислар жоизликнинг баёнига ҳамл қилинади”. Эълоус Сунан 2/170.

→ Байҳақий “Сунан”ида (2/31) “Кавсар” сурасининг тафсирида ривоят қилган ҳадис ҳақида:

أَنَّ رَجُلًا يُرَاخُ بِلِإِنْ بَابِ بُوُقُوعِي نُ بِنَسَخِ الْإِنْرَبْحِ أَقْحَسِ إِبَابِ نُ بِي رَكَزِ وَبِأَنَّ رَجُلًا
يَنْتَدِحُ لِقَابِ بِي سُمْلِ نُ بِي خُورَانِ تَدَحِ بَابِ خُلِإِ نُ بِي دِي زِ أَنْ رَجُلًا بِلِإِطِ يِبَابِ نُ بِي يَحِي
لِوَقِ يَفِ أُمُّهُ نَعُهُ لَلِإِضْرَسِ بَعِ نُ بِي نَعِ أَرْوَجِ الْإِبَابِ نُ بِي رُكُنِ الْإِكْلَامِ نُ بِي وَرَمَعِ
عَالِصِ الْإِفِ لِمِشَلِ الْإِعْنِ مِ يَلِإِغْضَوِ: لِقَابِ (رُخْنَا وَكَبَّرِلِصَفِ) لِحِ وَزَعُهُ لَلِإِ
عُخْنِ لِدُنِعِ

Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳумодан Аллоҳ азза ва жалланинг:
“Бас Роббинг учун намоз ўқи ва наҳр қил”, сўзи борасида ривоят қилинади. У айтади: “Ўнгни чапнинг устига наҳрнинг олдига қўйишдир”.
(Наҳр бўйиннинг кўкрак томондан бошланиш жойидир).

Ҳадиснинг санадида Ровҳ ибн Мусайяб бўлиб, у матрукдир. Ибн Адий:
“Унинг ҳадислари маҳфуз эмасдир”, деган. У ҳақида Ибн Ҳиббон шундай
деган: “Сиқалардан мавзуларни ривоят қилади. Ундан ривоят қилиш ҳалол
эмас”.